Metoderapport til SKUP 2022
“Redningsskøyta som ble krigsfartøy”

TIRSDAG 27. DESEMBER 2022 Nr. 300 • Årgang 148 • Løssalg kr 45,- • www.fvn.no

Fædrelandsvennen

NYHETER SIDE 4

Operasjons-sykepleiere mister ukentlig opplæring

Operasjonssykepleier Robert Nestler frykter innsparingene ved Sørlandet sykehus kan gå på bekostning av pasientsikkerheten.

NYHETER SIDE 5

Imam fikk ønske god jul i Domkirka

÷30%
–50%
PÅ SELSKAPSTØY
T.LYNN
TA VARE PÅ ØYEBLIKKET
www.tlynn.no

FÆDRELANDSVENNEN AVSLØRER

Redningsskøyter fra Mandal ble krigsfartøy i Iran

● USA advarte i årevis om at redningsskøyter fra Båtservice i Mandal kunne bli misbrukt som krigsfartøy i Iran. ● Nå kan Fædrelandsvennen avsløre bilder av bevæpnede redningsskøyter. ● Båtservice-direktør Bjørn W. Fjellhaugen innrømmer nå at det amerikanerne fryktet har blitt en realitet. NYHETER SIDE 8

FOTO: JON GAMBRELL / AP / NTB

Tarjei Leer-Salvesen, Eivind Kristensen, Connie Bentzrud,
Jan Oddvar Eide, Sondre Zachariassen, Olav Njaastad
Fædrelandsvennen

Et flyktig inntrykk av en kjent skrogform flyter forbi i strømmen av verdensnyheter. En liten undring og et ekstra blikk på byråbildet satt Fædrelandsvennen på sporet av en sak knyttet til lokal verftshistorie. Den handler også om piratvirksomhet i Persiabukta, en gedigen propagandamaskin, regler for våpeneksport og ikke minst utvikling av ny journalistisk metode for å knekke ei nøtt. Når ansvarlige kilder ikke ville fortelle, gikk journalistene videre og søkte innsyn i andre arkiver. De saumfarte tusenvis av iranske propagandabilder, overvåkningsbilder fra satellitt og de saksøkte US State Department. Målet var å kunne fortelle historien om hvordan redningsskøyter fra Mandal endte opp som krigsfartøy i Iran.

Innsendere:

Tarjei Leer-Salvesen, tarjei@leer-salvesen.no
Eivind Kristensen, eivind.kristensen@fvn.no
Connie Bentzrud, connie.bentzrud@fvn.no
Jan Oddvar Eide, jan.oddvar.eide@fvn.no
Sondre Zachariassen, sondre.zachariassen@fvn.no
Olav Njaastad, olav.njaastad@gmail.com

Takk til: Hyungwon Kang, Jacob Buchard, Kjartan Bjelland, Mads Ommundsen, Trond Heitmann og Vidar Udjus (en kommentar han skrev er med på publikasjonslisten). Takk også til ansvarlig redaktør Eivind Ljøstad.

Tittel på prosjektet: "Redningsskøyta som ble krigsfartøy"
Publisert av Fædrelandsvennen fra 26. desember - til 30.12. desember 2022

Kontaktperson og redaksjon:
Connie Bentzrud
Fædrelandsvennen AS
Rådhusgata 14
4611 Kristiansand

Ansvarlig redaktør: Eivind Ljøstad (metoderapporten er også godkjent av ham)

Jury-login på fvn.no

Logg inn med egen bruker, eller med denne

Brukernavn: jury.fvn@gmail.com, **Passord:** fvn1875jury

Sentrale aktører og begreper

Båtservice: Skipsverft med hovedkontor i Mandal. Eide 50% av aksjene i ***Båtservice Iran*** som drev et skipsverft på den iranske øya ***Kish*** i den persiske gulf.
Naji-klassen: 8 redningsskøyter fra Båtservice Mandal eksportert i perioden 2004-2005.
Nejat-klassen: 5 redningsskøyter fra Båtservice, hvor produksjon ble delt mellom Mandal og Kish i perioden 2010-2012.
Haidar: Iranske myndigheters navn på Nejat-klassen etter at disse ble bevæpnet.
Grensepolitiet: Omtales som NAJA i iranske media. Benytter bevæpnede fartøyer i Haidar-klassen og er rød/hvite eller bruker kamuflasjemønster.
Revolusjonsgarden: Militær organisasjon underlagt øverste leder Ali Khamenei. Omtales ofte som IRGC eller Sepah i utenlandske media. Organisasjonens marine bruker bevæpnede fartøyer i Haidar-klassen. Fartøyene er gråmalte.
MIO: Organisasjon underlagt det iranske forsvarsdepartementet med ansvar for å produsere utstyr og fartøyer til Revolusjonsgarden, den iranske marine og grensepolitiet.
PMO: Båtservice sin hovedkunde. Ports and Maritime Organization er Irans statlige havnemyndigheter. De anskaffet redningsskøytene i Naji-klassen i 2004-2005 og Nejat-klassen i 2010-2012.

Publikasjonsliste

26.12.2022: **Redningsskøyter fra Mandal ble krigsfartøy i Iran**
https://www.fvn.no/nyheter/i/mQMoGl/redningsskoeyter-fra-mandal-ble-krigsfartoey-i-iran

26.12.2022: **Direktøren om avsløringene: – Det er trist å se noe sånt**
https://www.fvn.no/nyheter/i/BWrplg/baatservice-direktoeren-om-avsloeringene-det-er-trist-aa-se-noe-saant

26.12.2022: **Her kapres tankskipet**
https://www.fvn.no/nyheter/lokalt/i/5B37AX/her-kapres-tankskipet

26.12.2022: **Slik jobbet vi med saken om redningsskøyta som ble krigsfartøy**
https://www.fvn.no/nyheter/i/Mo5QoR/slik-jobbet-vi-med-saken-om-redningsskoeyta-som-ble-krigsfartoey

27.12.2022: **Paul Storholt: – Det hadde jeg ikke i min villeste fantasi drømt om**
https://www.fvn.no/nyheter/i/RG1VA5/paul-storholt-det-hadde-jeg-ikke-i-min-villeste-fantasi-droemt-om

27.12.2022: **Bildegalleri: Fra redningsskøyte til krigsfartøy**
https://www.fvn.no/nyheter/i/BWrayw/bildegalleri-fra-redningsskoeyte-til-krigsfartoey

27.12.2022: **– Kan brukes til menneskerettighetsbrudd**
https://www.fvn.no/nyheter/i/GMPV9m/kan-brukes-til-menneskerettighetsbrudd

27.12.2022: **USA la press i Båtservice-saken: Utenriksdepartementet er taust**
https://www.fvn.no/nyheter/i/rlznwe/usa-la-press-i-baatservice-saken-utenriksdepartementet-er-tause

28.12.2022: **– Utenriksminsteren viste meg etterretningsbilder**
https://www.fvn.no/nyheter/i/5B32nO/utenriksminsteren-viste-meg-etterretningsbilder

28.12.2022: **Dette kan ikke UD legge lokk på** (kommentarartikkel)
https://www.fvn.no/mening/kommentar/i/WR6RAk/dette-kan-ikke-ud-legge-lokk-paa

28.12.2022: **Åse Michaelsen: Jeg forsto at tiden var kommet for å rett og slett la saken ligge litt**
https://www.fvn.no/nyheter/i/l3MqRM/aase-michaelsen-jeg-forsto-at-tiden-var-kommet-for-aa-rett-og-slett-la-saken-ligge-litt

29.12.2022: **Krever svar fra Anniken Huitfeldt**
https://www.fvn.no/nyheter/i/pQdlaR/krever-svar-fra-anniken-huitfeldt

29.12.2022: **Iran piratkopierer redningsskøytene fra Mandal**
https://www.fvn.no/nyheter/i/xgMPLp/iran-piratkopierer-redningsskoeytene-fra-mandal

29.12.2022: **– Dette er båten min**
https://www.fvn.no/nyheter/i/JQn0x4/dette-er-baaten-min

30.12.2022: **Vil fortsatt ikke kommentere eksportnekten**
https://www.fvn.no/nyheter/i/2B9Kgq/vil-fortsatt-ikke-kommentere-eksportnekten

30.12.2022: **Har mistet kontroll over iransk verft: Skal ha levert to nye redningsskøyter**
https://www.fvn.no/nyheter/i/q1Og0e/har-mistet-kontroll-over-iransk-verft-skal-ha-levert-to-nye-redningsskoeyter

Ideen
Denne saken kom ikke fra et tips. Det var snarere en opplevelse av flashback, en assosiasjon som dukket opp da en av våre journalister logget på Scanpix for å finne et bilde til en artikkel om Jehovas vitner. Før man skriver inn søkeordet sitt, får man et utvalg av nye bilder fra byråene opp i strømmen av nyhetsfoto. Tilfeldighetene ville det slik at akkurat på dette tidspunktet dukket det opp to motiver i Scanpix-databasen tatt av AP-fotograf Jon Gambrell på det amerikanske hangarskipet USS John C. Stennis tre dager før jul i 2018 da en konvoi fra den amerikanske marinen seilte inn i Persiabukta. På vei gjennom Hormuzstredet, et av verdens farligste farvann, ble de møtt av en sverm av småbåter tilhørende Revolusjonsgardens marine. Linsa fanget skarpe bilder av en litt større båt som fulgte småbåtene. Rekka på båten var dekket av røde fendere. Det lignet da fælt på …

I 2010 og 2011 hadde Tarjei bidratt i Aftenpostens dugnad med Cablegate-materialet fra Wikileaks. Tre av Wikileaks-dokumentene handlet om at USA advarte Norge mot eksport av noen spesielt raske og sjødyktige båter til Iran. De ble produsert som redningsskøyter av Mandal Båtservice. Den røde fenderlinja var et karakteristisk kjennetegn. Hadde USAs advarsler slått til? Hadde redningsskøyta blitt krigsfartøy?

Tarjei ringte administrerende direktør Bjørn W. Fjellhaugen for å vise ham det nye bildefunnet. Direktøren var på dette tidspunktet overhodet ikke interessert i å bidra til å oppklare hva som hadde skjedd. «Magefølelsen» ble styrket, men det var altfor lite å gå på til å publisere. Kanskje var det mulig å komme til bunns i dette ved å bruke andre kilder? Det ble sendt en innsynsbegjæring til USA for å fange opp om myndighetene der fortsatt var opptatt av hurtiggående redningsskøyter fra Mandal. Så ble saken lagt til side, i påvente av svar.

Organisering av arbeidet
Høsten 2021 var Fædrelandsvennen i gang med ny gravegruppe. Gravegruppa gikk i gang med mange prosjekter den høsten, og båteksporten til Iran var en av disse sakene. Tarjei var leder av gravegruppa, men ønsket å være med på saken som aktiv reporter. Derfor ble Olav Njaastad koblet på som ekstern ressurs for å lede prosjektet. Njaastad er frilanser og har årelang bakgrunn med graveledelse fra NRK. Hele gruppa ble involvert i arbeidet med saken. Teamet bestod av Sondre Zachariassen, Connie Bentzrud, Jan Oddvar Eide og Eivind Kristensen. Flere jobbet i turnus og alle jobbet med flere andre saker gjennom hele perioden. Siden flere var sammen stoppet ikke researchen opp når de enkelte journalistene forsvant til andre oppgaver. Teamet etablerte et eget arbeidsområde for samarbeid om denne saken, og en egen kryptert samtalegruppe for saken.

Til et sentralt intervju om kapringen av et koreansk tankskip knyttet vi til oss den sørkoreanske frilansjournalisten Hyungwon Kang.

Taushet og motstand
Arbeidet vårt for å finne svar har møtt mye motstand. Motstanden har kommet i form av en vegg av taushet fra flere lands myndigheter. Fra ansvarlige norske statsråder i hele perioden fra 2006 til i dag. Til et 30-talls statssekretærer, personlige rådgivere og involverte stortingspolitikere på aktuelle tidspunkt; departementene, etterretningen, sikkerhetstjenesten; den iranske ambassaden, iranske departementer og myndigheter, samt amerikanske myndigheter. Et helt sentralt spørsmål er hvorfor eksporten fikk foregå uhindret

fra USA først advarte Norge, og frem til 2012 da Utenriksdepartementet stoppet Båtservice og tok i bruk reglene for eksportkontroll og krevde lisens. Søknaden om lisens ble avslått. Skjedde dette på grunn av en nytolkningen av regelverket eller fordi Norge hadde fått ny kunnskap om hva som skjer i Iran? Ingen ville svare redaksjonen på dette.

Det er mange strategier for å finne svar når vi ikke får åpne intervjuer. I denne saken har vi jobbet mye med kilder, med verktøy for innsyn i offentlige dokumenter, og med søk etter svar i satellittbilder og propaganda som sendes ut av iranske myndigheter.

Kampen for innsyn

I denne startet vi tidlig med å bruke eInnsyn for å søke i postjournaler. Vi fikk også innsyn i klausulert bedriftsarkiv og i straffesaksdokumenter hos politiet. Det er ofte gull å finne i arkivene når muntlige kilder ikke er lette å få i tale, derfor bruker vi tid på dette.

Departementene i Norge

Innsyn i norske offentlige arkiver er vanligvis ganske «rett frem». Vi starter med postjournalene, finner aktuelle saksnummer der og ber om innsyn i enkeltdokumenter vi interesserer oss for. Vi ba om innsyn i en del dokumenter hos Utenriksdepartementet om sanksjonene mot Iran i tidlig fase av arbeidet, og vi fant litt dokumenter knyttet til Per Sandbergs reise til Iran. De fleste av disse dokumentene lå imidlertid hos Fiskeridepartementet. Vi fikk innsyn i mye av det som handlet om den offisielle reisen Sandberg foretok som fiskeriminister, og bedriftsdelegasjonen han hadde med seg til Iran, som Båtservice var en del av.

Det var påfallende at vi ikke fant dokumenter i postjournalen knyttet til eksport av redningsskøytene. Leser man Bergens Tidendes gode metoderapport om salget av Bergen Engines får man en forklaring på hvorfor. Det materialet hos UD som faller under seksjon for eksportkontroll, havner i departementets klausulerte arkiv. Vi forsøkte oss med en åpen forespørsel om hvilke saksnummer som dekker eksporten av redningsskøytene til Iran, og ba om å få se saksomslaget (fullstendig dokumentliste) for disse sakene. Det fikk vi ikke. Departementet viste til lovpålagt taushetsplikt, noe de holdt fast ved gjennom hele arbeidet vårt med denne saken. Døren var stengt, og ville vi ha svar måtte vi lete andre steder. Slik var det også i PST. Sikkerhetstjenesten var på jevnlige besøk på verftet i Mandal, men opprettet ifølge muntlige opplysninger fra en sentral kilde, aldri noe saksnummer for etterforskningen. Dette vanskeliggjør innsynsprosessen.

Innsyn i avsluttet straffesak

Et sted å lete når et departement viser vrangvilje, er offentlige arkiver hos andre institusjoner. En kilde som er lovet anonymitet (vi skriver mer om vedkommende under avsnitt om kildekontakt) fortalte en historie om at Båtservice hadde blitt straffet etter at de første redningsskøytene ble eksportert til Iran i 2004 og 2005. De ble rett og slett utført uten at tollklarering og de andre papirene var i orden, og Tolletaten hadde anmeldt saken til politiet, mente kilden. Hvis dette var riktig, ville det kanskje være mulig å få innsyn i etterforskningsdokumentene. Dette er noe vi ikke uten videre har krav på, men etter en

søknad begrunnet i politiregisterforskriften, kan en politiadvokat utøve skjønn og gi innsyn slik at pressen kan utøve sitt samfunnsoppdrag. Vi forsøkte det, og fikk klaff. Etterforskningsdokumentene var en gullgruve for oss.

Kilden viste seg å være godt informert. Båtservice hadde ganske riktig blitt etterforsket og fått bot for utførsel av redningsskøyter til Iran uten deklarasjon. Direktør Bjørn W. Fjellhaugen hadde vært inne til flere avhør, i likhet med andre nøkkelpersoner, og nå kunne vi lese hvordan de forklarte seg. Innsynet hos politiet lærte oss en del om nøkkelpersonene og forbindelsene til Båtservice. Men saken gjaldt de første redningsskøytene. Vi ville videre i historien og nærmere nåtid.

Innsyn i klausulert bedriftsarkiv

På **arkivportalen.no** kan man lete etter spor av hvor privatpersoner og bedrifter har deponert sine papirer for ettertiden. Etter at Båtservice Mandal gikk konkurs, overtok Bjørn W. Fjellhaugen og noen av hans gamle medeiere oppfølgingen av Iran-prosjektet gjennom Båtservice Holding. Men det gamle verftet sitt bedriftsarkiv ble overlatt til Statsarkivet i Kristiansand, som har en utmerket lesesal på Arkivsenter Sør i Kristiansand. Det var bare ett problem. Hele arkivet var merket med en hengelås, som betyr at det er klausulert. Vi kontaktet Statsarkivet og spurte hva som skulle til for å få tilgang, og svaret var en fullmakt. Fra Bjørn W. Fjellhaugen. Samme mann som hadde sendt oss ut på den lange innsynsjakten fordi han ikke ville svare på spørsmål fra Tarjei i starten av arbeidet. Her var det en fordel å være et team. Vi lot i stedet Eivind ta kontakt med Fjellhaugen og be om en prat. Han kan mye mer om båter enn Tarjei og fikk en fullmakt som åpnet tilgang til arkivet.

Arkivet etter Båtservice Verft er svært omfangsrikt og utgjør over 90 hyllemeter. Ved å bruke Arkivportalens oversikt identifiserte vi hvilke deler av arkivet som kunne være aktuelle for å kartlegge forbindelsene til Iran. Hierarkiet til Statsarkivet gjorde at vi enkelt kunne begrense utvalget av hvilke dokumenter som var aktuelle og bestilte dem til gjennomlesning. Av særlig interesse var korrespondanse, kontrakter, protokoller, møtereferater, pengeoverføringer, tegninger og fotografier.

For å gjennomgå bedriftsarkivet satt tre personer i gravegruppa på Statsarkivets lesesal i to uker og leste titusenvis av dokumenter. Dokumenter som inneholdt relevant informasjon ble fotografert og deretter konvertert til søkbare pdf-filer i arbeidsområdet vårt. Vi fikk også Statsarkivet til å digitalisere de mest aktuelle dokumentmappene og deretter mottok vi kopi av disse. Vi gjorde selv disse søkbare med OCR-programvare så det skulle bli lettere å finne frem når materialet vokste til tusenvis av sider.

Under vår gjennomgang viste det seg også at arkivet ikke var fullstendig, viktige dokumenter og vedlegg manglet. Arkivet inneholdt dessuten bare dokumenter fram til og med 2008, fire år før Båtservice leverte de siste redningsskøytene til Iran. Likevel ga bedriftsarkivet oss svært mye informasjon om forholdene internt i Båtservice, hvem som var nøkkelpersoner og mye informasjon om bedriftens investeringer i Iran.

Vi supplerte med å laste ned regnskaper fra Brønnøysundregisteret på **brreg.no** og andre avisers artikler om Båtservice sin historie ved hjelp av Nasjonalbibliotekets nettbibliotek på **nb.no** og la dette søkbart i den samme mappestrukturen.

Innsyn i USA

Den som vil ha innsyn i amerikanske offentlig dokumenter, må legge til side alle innlærte vaner om å bruke postjournaler for å finne frem. Det er et særnorsk fenomen. I USA og en rekke andre land må man henvende seg til aktuell myndighet med åpne forespørsler som de bruker til selv å gjøre søk i arkivene etter aktuelle dokumenter. Det kan ta tid. En liten stund etter at vi første gang så bildet av den bevæpnede grå båten, sendte vi en FOIA-henvendelse til US State Department. Den gikk avgårde den samme våren som vi la merke til bildet av den grå bevæpnede båten, og lød slik:

"Pursuant to the Freedom of Information Act, I hereby request the following records:

A copy of all emails, memorandums and reports concerning assistance the State Departement and US Embassy Oslo communication regarding Båtservice Mandal (Batservice Mandal) and Båtservice Iran (Batservice Iran) from 2010 up until April 2019.

State Department was concerned that the Norwegian export of civilian vessels to Iran could have a dual purpose and might be used for military purposes by the Iranian regime. The communication and memos in question will be related to this issue.

I request that I be properly classified as a news media requester. I am a journalist writing for the regional daily newspaper in Kristiansand Norway, called Fædrelandsvennen, and I am requesting this information in that editorial capacity."

Når en amerikansk myndighet får en slik forespørsel, skal de svare innen tre uker. Vi måtte purre, og den 3. oktober 2019 fikk vi beskjed om at det er satt en sluttdato et stykke frem i tid for besvarelse. Den datoen var satt til mars 2022! Motet sank litt, det er veldig lang tid å vente. Vi la inn en kalenderpåminnelse. Da tidspunktet nærmet seg og det ble høsten 2021, gikk hele gravegruppa i gang med å bidra på ulike deler av Båtservice-historien, og vi håpet USA skulle svare i mars.

Da heller ikke fristen i mars ble innfridd, var frustrasjonen stor. Vi visste at USAs FOIA gir oss krav på tilgang til dokumenter som ikke er gradert. Men hvordan får vi som utenlandske journalister en uvillig myndighet til å svare oss? På NICAR-konferansen i Atlanta 2022 var det en sesjon med en advokat som har hjulpet amerikanske redaksjoner med innsynsprosesser som kjører seg fast. Han jobber gratis eller for helt symbolske beløp for klienten, men forbeholder seg retten til å kreve saksomkostninger dekket av det offentlige når han vinner sakene sine. Vi kontaktet ham og fortalte om redningsskøytene fra Mandal og treneringen av saken. I april saksøkte Fædrelandsvennen US State Department i District Court of Columbia.

COMPLAINT

1. Plaintiff FÆDRELANDSVENNEN brings this Freedom of Information Act suit to force Defendant U.S. DEPARTMENT OF STATE to produce records between the State Department and the U.S. Embassy at Oslo regarding commercial entities Båtservice Mandal (Batservice Mandal) and Båtservice Iran (Batservice Iran). These commercial entities have attracted the State Department's concern as they were suspected of selling fast and highly maneuverable small boats the Iranian government similar to those use to carry out attacks against oil tankers. In violation of the Freedom of Information Act, Defendant has failed to issue a determination or produce any records by the statutory deadline or by the estimated completion date that Defendant provided to FÆDRELANDSVENNEN.

Saken førte frem. Den 25. mai 2022 beordrer dommer Florence Y. Pan at State Department skal gjøre søk i sine arkiver og besvare vårt krav innen 15. juni med en tidsplan. De gjorde søk i arkivene sine i flere omganger og

sendte oppdatering utover høsten til november 2022.

En slik juridisk seier opphever ikke graderinger etter sikkerhetsbestemmelsene i USA. Vi fikk ikke innsyn i gradert materiale av den typen Wikileaks hadde lekket i 2010. Saken vår handlet kun om å tvinge USA til å følge innsynsreglene som de i denne saken ikke hadde forholdt seg til. Resultatet av den langvarige prosessen ble innsyn i del briefinger mellom USAs ambassade i Oslo og State Department som viste oss at USA fortsatte å følge med på Båtservice og Iran-historien også i årene etter at Norge sa nei til videre eksport. Det øker sakens aktualitet i relasjonen mellom landene.

Kildekontakt, kildebeskyttelse og kildekritikk

Vi har tidligere hatt god erfaring med å interessere oss for hvem andre som har bedt om innsyn i saker vi jobber med. Hvis det er en ekspert eller aktør med interesser i en sak, kan vedkommende bli en nyttig kilde til vår journalistikk. I USA publiseres lister over dokumenter som er frigitt, og i andre tilfeller også lister over pågående innsynssaker. Denne gangen opplevde vi at denne måten å jobbe på ble brukt av en person som selv meldte seg som kilde.

Plutselig en kveld på høsten 2019 ringte telefonen. Det var en person med inngående kjennskap til Båtservice-saken som hadde oppdaget Fædrelandsvennens innsynsbegjæring hos State Department i USA. Vedkommende hadde sine egne motiver for å bidra med informasjon, og hadde vært på leting etter en journalist å betro seg til. Innsynsbegjæringen var ennå ikke besvart, men bare det at den lå der ute og var synlig, hadde altså en interessant og uventet effekt.

Denne personen hadde også god kjennskap til iranske myndigheters evne til å forfølge sine kritikere og dissidenter, både innenfor og utenfor egne grenser. Han var rett og slett redd, og hadde behov for en del forsiktighetsregler. Etter denne første åpne telefonsamtalen ble det etablert kryptert kommunikasjon for all videre kontakt, både meldinger, anrop og e-post. Vi jobbet en del med å bakgrunnssjekke kilden for å verifisere hans historie og forstå motivene, og møtte også kilden flere ganger personlig. Det var krevende, da disse møtene fant sted under pandemien og sikkerhetssituasjonen krevde at en del forsiktighetsregler ble ivaretatt. Det viktigste denne kilden kunne bidra med var beskrivelser av persongalleriet som har vært involvert i saken. Blant annet var det denne kilden som først fortalte oss om tidligere statsråd Per Sandbergs store interesse for Båtservice i en periode. Han fortalte oss også om Paul Storholts rolle i saken, og at det er ganske tette forbindelser mellom Båtservice sin sivile kunde i Iran og Revolusjonsgarden.

Men journalister foretrekker stort sett åpne kilder og vi er ikke noe unntak. Tidligere statsråd og nestleder i Frp, Per Sandberg, var en åpenbar kilde. Ingen innsynsbegjæringer eller dokumenter fra Stortinget ga treff på ham og båtene fra Mandal. Men vår anonyme kilde pekte på ham som involvert. Dessuten: At han - uten noen spesiell grunn - flyttet til Mandal etter at han gikk av, gjorde ham interessant. Vi måtte på pub for å få ham i tale! Bak disken på Grand Bar, som han driver i Halden, fortalte Sandberg om flere møter med Båtservice. Og viktigst; om møtet med daværende utenriksminister Børge Brende om båtene. Han ble

dermed den eneste åpne kilden vi har på at UD faktisk har flere bilder av bevæpnede redningsskøyter fra Mandal, i aktiv tjeneste for den iranske militærmakten.

Han ga oss også et godt tips: - Søk Politiets sikkerhetstjeneste om innsyn i tekstmeldingene jeg sendte til Børge Brende om saken den gangen. Det er PST som har mobilen min. Jeg fikk den aldri tilbake, fortalte han. PST bekreftet lakonisk at telefonen var destruert.

UD sa de ikke fant dokumenter eller tekstmeldinger fra Børge Brende om møtet mellom de to. En innsynsforespørsel direkte på adgangsprotokollen til UD bekreftet kun at departementet har slettet all informasjon om hvem som møtte hvem i UD tilbake i 2015.

Et av navnene som tidlig dukket opp som en mulig kilde var tidligere stortingsrepresentant Åse Michaelsen, selv fra Mandal. Hun var i en periode dypt engasjert for at Båtservice skulle få gjenoppta salget av redningsskøyter til Iran. I avisartikler fra 2015 og 2016, uttalte hun gang på gang at hun mente båtene ikke kunne utstyres med våpen. I januar 2017 hadde hun plutselig endret mening og mente at saken nå måtte legges død. Spørsmålet ble ikke besvart den gang, hun ga ingen god grunn for å ha gitt opp.

Hypotesen vår da vi startet arbeidet med dagens saker, var at hun hadde fått informasjon fra UD som gjorde at hun snudde i saken. Connie har tidligere hatt mye kontakt med Michaelsen i andre saker, og tok derfor kontakt med henne høsten 2021 for om mulig å få svar på hvorfor hun bråsnudde. I første samtale var vi åpne om hva vi ønsket svar på, og høsten 2022 ga hun oss et intervju. Der bekreftet hun åpent at hun hadde blitt kalt inn til UD og vist bilder av båten høsten 2016. Hun uttrykte langt på vei at hun hadde sett en bestykket båt, og derfor skjønte hvorfor hun burde gi seg.

Gjennomgang av Båtservice sine dokumenter på statsarkivet ga oss flere navn på det som kunne være gode kilder på hva som hadde foregått i Iran. En som gikk igjen og som var nevnt allerede av vår anonyme kilde var Paul Storholt som hadde vært testpilot for alle redningsskøytene og i tillegg hadde lært opp personellet i Iran. Storholt ble en svært viktig åpen kilde i vårt arbeid, ikke minst med tanke på det som skulle bli avsløring av utstrakt piratkopiering fra Irans side.

Er det så viktig, da? Jakten på hendelser og ofre

20 prosent av verdens olje fraktes gjennom Hormuzstredet i Persiabukta. Gjennom årene har Iran stått bak en rekke ulike angrep og trusler mot tankskip for å ramme denne trafikken. Hadde bevæpnede redningsskøyter fra Mandal vært involvert i slike hendelser?

Fra Den Norske Krigsforsikring for Skib fikk vi ei liste med rapporterte og verifiserte hendelser mot utenlandske skip. Lista gikk tilbake til mai 2019 og inneholdt skipsnavn og en kort beskrivelse av handlingene de var utsatt for. Vi tok for oss alle de 30 hendelsene, og søkte etter informasjon og bilder i internasjonale nyhetsmedier, byråer, iranske medie- og propagandakanaler, og sosiale medier.

De første søkene ga ingen resultater, men så steg stemningen betraktelig i gravegruppa. 4. januar 2021 ble den sørkoreanske tankeren Hankuk Chemi kapret av Revolusjonsgarden i Hormuzstredet. Iransk TV filmet fra lufta. På bildene kjører en grå båt i norsk

redningsskøyte-design ved siden av tankeren. Det er ikke nærbilder av aksjonen, men vi kjente igjen designet etter å ha studert redningsskøytene i detalj.

Kapringen skapte overskrifter over hele verden, men etter det Fædrelandsvennen kjenner til snakket ingen medier med mannskapet. Kunne vi få noen av dem i tale om det de hadde opplevd?

På Facebook hadde flere oppgitt at de hadde jobbet på Hankuk Chemi i årene før kapringen. Messenger-henvendelser til dem ble ikke besvart. Så forsøkte vi Den Internasjonale Transportarbeiderføderasjonen (ITF). De hadde bidratt til å få deler av mannskapet løslatt etter kapringen. Vi kom i kontakt med en ansatt som var tett på saken, men han kunne ikke hjelpe oss.

Parallelt jobbet vi for å få tak i engelskspråklige frilansjournalister i Sør-Korea. Det ble et gjennombrudd. Journalist Hyungwon Kang sporet opp kapteinen, som ikke ønsket å bli intervjuet. Men den unge tredjestyrmannen Jeon Young-Hyeon sa ja. Han sier det var han som førte skipet da kapringen fant sted. Så tett på hendelsen hadde vi ikke drømt om å komme.

– Siden jeg var navigatøren på vakt truet de meg med ei rifle og beordret meg til å snu skipet mot Iran, sier Jeon i intervjuet.

Jeon fikk også tilsendt AP-bildet av den bevæpnede grå båten som to år tidligere hadde yppet seg mot de amerikanske krigsskipene. Han bekreftet at det var samme type Båtservice-fartøy som deltok i kapringen.

Justering av hypotese

Jakten på hva som hadde skjedd med redningsskøyta fra Mandal tok først utgangspunkt i en hypotese om at den konkrete grå båten til Revolusjonsgarden på AP-bildet var bygd i Mandal. Til dags dato har vi ikke kunnet fastslå hvor den er bygd, men vi vet nå at den bruker design og teknologi fra Båtservice i Mandal. Underveis i bildesøkene vi gjorde, dukket det opp en overraskelse, som tvang oss til å nyansere hypotesen vi jobbet etter. Vi måtte konkludere at vi har å gjøre med flere fenomener på likt. Noen båter har vært redningsskøyter markert med bokstavene SAR (Search and Rescue), og deretter blitt bevæpnet. Noen båter er bygd i Mandal, noen av Båtservice på øya Kish i Iran og noen av statlige iranske verft.

Admiral Amir Rastegar, sjef for logistikkorganisasjonen MIO, sto ansvarlig for utviklingen av Irans maritime teknologi gjennom en årrekke. Han hevder landet lager de såkalte “Haidar”-båtene selv. Disse er tro kopier av den siste klassen med redningsskøyter fra Mandal som ble kalt “Nejat”-klassen. Nejat betyr redning, og Haidar betyr løve. Etter navneskiftet har båtene fått våpen. Vi var åpne for at dette kan være bare skryt fra Irans side, at de ikke gjør noe annet enn å bevæpne og male om de norskbygde båtene. Men så dukket dette bildet opp:

Daværende forsvarsminister Amir Hatami og admiral Amir Rastegari var begge til stede da sju hvite patruljebåter i Haidar-klassen ble overlevert i 2019, alle skulle være produsert etter 2016 med hovedsakelig innenlandsk teknologi. Bildet avslører en svakhet ved vår hypotese. For *Båtservice laget kun fem fartøyer av denne typen.*

Et ukjent antall nye båter måtte ha et annet produksjonssted. Vi har valgt å ikke publisere våre anslag over hvor mange båter som er bygget, på grunn av usikkerheten knyttet til tallene. Spørsmålet for oss ble hvordan dette hadde skjedd? Lager det delvis norskeide verftet på Kish disse båtene? Eller har et annet verft i Iran fått tak i tegningene og kopiert dem? Hvordan får de tak i teknologien som er rammet av sanksjonene? Kan Iran ha kopiert mer?

Jan Oddvar besøkte designeren av båtene, Ola Lilloe-Olsen. Han bekreftet at det er båtene hans som er kopiert. Han ga oss også et helt nødvendig kurs i hvordan båtene bygges, hva som er hva på båtene, hvordan bevæpning påvirker fart og båtens egenskaper.

Jakten på originalene

Dette ble avgjørende for å finne ut om det kun var kopier som var bevæpnet, eller om det også gjaldt originalene fra Mandal. Første spørsmålet vi måtte besvare var: Er det gamle båter fra Mandal blant de "nye" båtene som ble overlevert politi- og militærvesen.

Fra Båtservice sin testpilot, Paul Storholt, som hadde kjørt originalene, fikk vi visuelle bekreftelser på eksteriør og interiør, som senere gjorde det mulig å peke ut *den første originale båten fra Mandal* (rød ring på bildet) som var bevæpnet.

De visuelle bekreftelsene ble så sjekket opp mot eget innsamlet bildemateriale, og deretter mot leverandørene av utstyret, som Skipsrevyen og Maritimt Magasin systematisk oppdaterer med førstehåndsinformasjon fra verft og rederier i sine båtomtaler.

Giret
Testpilot Storholt gjenkjente også - og navnga - det svært avanserte marine ZF-giret fra Mandals-båtene, som forsvarsminister Hatami sammen med admiral Rastegari høytidelig avduket som egenprodusert.

- Klarer de å kopiere det giret, klarer de å kopiere alt, var hans konklusjon.
Med det som utgangspunkt, oppsøkte vi produsentene for å vise dem bildene vi hadde funnet.

De fant vi på verdens største maritime messe, SMM i Hamburg i Tyskland.
- Oh shit, var det første reaksjonen fra ZF.

Tilsvarende reaksjon kom fra MAN Engines. Møtene der ga oss tilgang på ledelsen i selskapene, som senere bekreftet funnene offisielt, men vi fikk også med tvil. For selv om disse avanserte maskinene ble kopiert skrue for skrue, ville kvaliteten være tvilsom.
På samme måte tok vi videre kontakt med produsenten av de karakteristiske, røde fenderne, Polyform AS i Ålesund, og den avanserte vannjeten som gir båtene ekstreme sjøegenskaper, Hamilton Water Jets i New Zealand. Begge bekreftet det samme. De gjenkjente deres produkter som "til forveksling like". Begge mente dette var piratkopier utført av iranerne, trolig med hjelp fra andre land.

Forsøk på å reise til Iran og Kish
Vi fikk til mye av det vi forsøkte på i dette prosjektet, men ikke alt. Vi ville til Iran. Helst til verftet på Kish og om bord i båtene, samt møte med primærkildene. Men for å få visum som journalister, måtte vi ha en invitasjon fra noen i Iran. Ambassaden, Forsvarsdepartementet eller PMO, som bestilte båtene fra Mandal, fikk vi ikke svar fra. Vi trodde vi hadde skutt gullfuglen da Per Sandberg og Bahare Letnes inviterte oss med på deres forretningsreise til Teheran. De mente de kunne skaffe oss visum. Sandberg sa de har gode kontakter "helt til topps", som ville fikse det. Men opptøyene i Iran stoppet deres reise, og da kunne vi ikke reise med dem. Våre direkte kontakter med ambassaden i saken førte heller ikke frem.

I Hamburg fikk vi kontakt med representanter for iransk verftsindustri, som kjente til våre båter, og som ville invitere oss til Iran. Men da opptøyene begynte en uke senere, fikk vi ikke kontakt med dem igjen.

Vi ønsket sterkt å få til et reportasjeelement fra øya Kish i Persiabukta hvor Båtservice Mandal bygde opp et deleid verft. Redningsskøytene skulle delvis bygges her og delvis i Norge. Hva hadde skjedd med dette verftet etter at Utenriksdepartementet satte foten ned for eksport fra Norge i 2012? I intervjuene med direktør Bjørn W. Fjellhaugen hadde han flere ganger sagt at det ikke skjedde noe på verftet. Det hadde ligget brakk i flere år, fortalte han. Uferdige redningsskøyter var det umulig å få inn deler til.

Fædrelandsvennen hadde imidlertid funnet et innslag fra iransk TV som viste angivelig bygging av redningsskøyter og losfartøy i hallene. Innslaget ble sendt våren 2021, men var det ferskvare? Ved å sjekke tidspunktene for når båtene vi så på filmen faktisk ble levert, samt å innhente visuelle bekreftelser fra kilder som hadde vært på verftet på dette tidspunktet, ble det også åpenbart at propagandafilmen brukte gamle klipp fra Båtservice i innslaget. Men i andre deler av filmen hadde de avbildede arbeiderne på seg munnbind, som tydet på at de var filmet under pandemien. Satellittbilder hentet fra programmet **Google Earth Pro** tydet også på periodevis omfattende aktivitet på verftet i flere perioder.

Verftet ble opprinnelig eid av Båtservice og det iranske selskapet ASO, eid av Fereydoun Pouri og Keyvan Pouri. De har vært Båtservice sine samarbeidspartnere og agenter i Iran. Vinteren 2022 kontaktet vi direktør Fereydoun med forespørsel om å besøke verftet. Vi var åpne om at vi ønsket å lage en reportasje om hva som foregikk der. Pouri bekreftet at vi var velkomne. Det trengs ikke visum for å reise til Kish, men som journalister som ønsket å besøke et verft med myndighetsforbindelser, ville det helt klart være en sikkerhetsmessig fordel å kunne vise til en avtale om besøk og et tydelig formål med reisen.

Flybilletter til og fra Kish ble bestilt via en fikser i Dubai. Men dagen før avreise fra Norge, avlyste Pouri. Han oppga at det ikke passet likevel og skrev «vi er ikke i gode og rolige forhold». Pouri-brødrene har en konflikt med de norske tidligere samarbeidspartnerne. I ettertid har Fædrelandsvennen flere ganger forsøkt å innhente tilsvar til artiklene før publisering. Pouri har ikke svart siden, verken på telefon eller e-post.

Direktøren

Bjørn W. Fjellhaugen var i en årrekke direktør for selskapet Båtservice Mandal og frontet verftet i mediene. Fjellhaugen var også den som dro til Iran og skaffet verftet kontraktene på redningsskøytene. Han hadde tett kontakt med den iranske kunden.

Da verftet i 2012 ble nektet å eksportere flere redningsskøyter til Iran, jobbet han hardt for å få omgjort vedtaket. I gjentatte intervjuer avviste han at båter fra hans verft var blitt bevæpnet. Etter konkursen i 2019 fortsatte Fjellhaugen som direktør i morselskapet Båtservice Holding. Han har opprettholdt kontakten med Iran og drevet virksomhet der.

Da Eivind tok opp igjen redaksjonens kontakt med Fjellhaugen høsten 2021, var han mer imøtekommende enn tidligere, og nysgjerrig på våre funn.

Fædrelandsvennen har hatt flere møter med direktøren, og dette har vært et av våre viktige etiske spørsmål. I hvor stor grad skal vi orientere ham om funnene våre underveis i researchprosessen? Vi har konkludert med at det har vært helt vesentlig å vise ham nye bilde- og videofunn ved hvert nytt møte. Både for å ivareta hans mulighet til samtidig imøtegåelse og for få reaksjonene hans. Fjellhaugen ga oss informasjon som var vanskelig å få på andre måter. Han var likevel uvillig til å gi et intervju. Fædrelandsvennen gjorde det klart at funnene uansett ville bli omtalt, og til slutt gikk Fjellhaugen med på å bli sitert.

Båtservice opplevde også å bli nektet innsyn i dokumenter saken fra 2012. Klagen deres ble behandlet i statsråd samme år, men ikke tatt tilfølge. De dokumentene Fjellhaugen hadde tilgang på knyttet til eksportnekten i 2012, ønsket han ikke å dele med Fædrelandsvennen.

I intervjuene fortalte han likevel noe om prosessen med Utenriksdepartementet (UD) tilbake i tid. På et møte i departementet skal han ha blitt vist en iransk illustrasjon der det var tegnet inn våpen på en redningsskøyte.

Propaganda og regimestyrte iranske medier som kilder

Det er forbausende mye verdifull informasjon å finne i kanaler vi vanligvis fester liten tiltro til fordi de er kontrollert av et regime med ønske om å formidle en bestemt versjon av virkeligheten. Bilder og videoer som er produsert primært med den hensikt å ha en virkning overfor egen befolkning, inneholder mye informasjon om utstyr som kan plasseres i tid og sted og hjelpe oss som journalister å forstå sammenhengene bedre hvis vi har en systematisk tilnærming.

Alle viktige funn ble dokumentert ved å laste ned bilder/video og notere ned dato, sted, beskrivelse av hendelse og personer til stede, på en tidslinje i Google Dokumenter på arbeidsområdet vårt. I etterkant erfarte vi at det hadde vært mer hensiktsmessig å benytte Google Regneark til å lage denne tidslinjen siden antall funn ble svært høyt.

Søkene ble utført i **Google**, kategoriene Alle, Nyheter, Bilder og Videoer, først på engelsk og deretter på farsi. Søk etter video ble primært utført på farsi i den iranske videodelingstjenesten **Aparat**. For å verifisere bilder og videoer benyttet vi i flere tilfeller verktøyet **WeVerify & InVid**. Dette er en utvidelse til nettleseren Chrome.

Nettsidene vi kom over ble også lagret i Wayback Machine, **web.archive.org**. Årsaken er at vi hadde fått informasjon fra kilder at iranske myndigheter fjerner både nettsider og hele nettsteder dersom de finner det nødvendig. Ved enkelte tilfeller ble nettsiden lagret som et pdf-dokument for å sikre dokumentasjon i etterkant.

Utgangspunktet vårt var to bilder av et bevæpnet gråmalt fartøy med flagg og markeringer som kilder hevdet tilhørte Revolusjonsgardens marine. I **Google Lens** er det mulig å utføre bildesøk i et utsnitt av et bilde og finne sammenlignbare bilder. Et bildesøk bekreftet at den blå logoen tilhørte Revolusjonsgarden og at kildene våre hadde rett.

Ved søke i Google med begrepene "Iran sar boat" fant vi at fartøyet gikk under navnet "Haidar" i Iran. Ytterligere søk på engelsk resulterte ikke noen gjennombrudd i letingen etter mer informasjon. Vi bestemte oss derfor for å forsøke å gjennomføre alle ytterligere søk på farsi (persisk). De første forsøkene ble gjort ved å skrive inn engelske ord i **Google translate** og så benytte ordet på farsi ved søk i Google. Denne metoden viste seg å være et gjennombrudd. Vi fant en stor mengde iranske nettsider inneholdt informasjon om fartøy klassen "Haidar" og et svært rikholdig materiale av propaganda, nyheter, bilder og videoer.

Nettleseren til Google har en oversettelsesfunksjon som enkelt oversetter farsi til engelsk (norsk gir betydelig mindre nøyaktighet). Oversettelsen er ikke 100 prosent nøyaktig, men god nok til å gi oss en forståelse av innholdet. Vi forsøkte alltid å finne to, helst tre eller flere, nettsider som omtalte samme hendelse for å sikre oss at

oversettelsen blir mest mulig nøyaktig.

Vi bygget opp en liste med ord, navn og betegnelser på farsi (utdrag av listen til venstre). Denne listen ga etter hvert svært gode søkeresultater..

En annen tjeneste vi benyttet for å få tilgang til iranske nyhetsmedia var **PressReader**. Denne tjenesten gir tilgang til en digital versjon av papirutgavene til tusenvis av aviser og tidsskrifter fra hele verden, inkludert en rekke iranske aviser.

Søkeverktøyet er dessverre ikke optimalt i PressReader, men dersom man kjenner til datoen for en hendelse, så kan en lete gjennom avisutgavene for denne datoen. Vi brukte for eksempel denne tjenesten for å fastslå at kapringen av tankbåten Hankuk Chemi var forsideoppslag i iransk media. Bildet viser forsiden til den iranske avisen Khorasan og Revolusjonsgardens fartøy i Båtservice-design er til høyre i bildet.

To spesielle utfordringer var datoer og tall. Iran bruker den persiske kalenderen som ikke er identisk med den gregorianske. I tillegg starter år 1 i år 622 (vestlig tidsregning). Vi måtte derfor benytte et verktøy for å konvertere datoer. Tallsystemet som benyttes er øst-arabisk og er ikke likt med vårt. Tallene leses også “mot skriveretningen”.

Dette førte til utfordringer når vi skulle tidfeste bilder og hendelser. Vi fant til slutt en relativt nøyaktig metode. Ved å finne det originale bildet i Google Lens, fikk vi en sannsynlig korrekt dato for publisering av bildet og dette samsvarte vanligvis også med datoen for hendelsen.

Da vi gjennomgikk bilde- og videomaterialet, oppdaget vi at de samme uniformerte personene ofte ble observert på eller i nærheten av redningsskøytene fra Båtservice. Vi startet derfor et arbeid med å identifisere disse personene og kartlegge hvilke posisjoner disse hadde. Tre av dem ble raskt identifisert: Admiral Amir Rastegari (sjef for MIO), general Amir Hatami (Irans forsvarsminister) og general Hossein Ashtari, sjef for Irans politistyrker. Ved å søke etter disse personene på fikk vi flere gjennombrudd.

Det iranske forsvarsdepartementet leder et stort industrielt-militært kompleks med hundrevis av bedrifter og organisasjoner som utvikler, kopierer og produserer utstyr og våpen til Revolusjonsgarden, det ordinære forsvaret, politiet og ulike paramilitære grupper. En av de viktigste organisasjonene i dette nettverket er MIO som blant annet har ansvaret for å utstyre Revolusjonsgarden og grensepolitiet med fartøyer.

Når MIO overleverer nye fartøyer til Revolusjonsgarden eller grensepolitiet får slike hendelser vanligvis stor oppmerksomhet i iranske medier. Regimet bruker dette bevisst i sin

propaganda for å fremme at Iran er en stormakt som tross internasjonale sanksjoner er i stand til å utvikle og produsere avansert teknologi.

Ulempen med at media er kontrollert av prestestyret, er at mye informasjon (for eksempel dato og nøyaktig sted) er utelatt i reportasjene. Dessuten er artikkel- og bildeteksten i praksis sensurert propaganda for regimet og uavhengige kilder sier at mye av teksten er løgn og halvsannheter egnet til å fremme regimets interesser. En annen utfordring er at fartøyer hos Revolusjonsgarden og grensepolitiet ikke bruker navn eller nummer på sine fartøyer. Sannsynligvis er dette en bevisst handling.
Løsningen på denne utfordringen var en nitid gransking av bilder for å identifisere viktige detaljer og nyttig informasjon. For eksempel fant vi navnet "Nejat 4" skrevet med små bokstaver på et bevæpnet fartøy med Båtservice-design som deltok i en båtparade ved øya Kish (bildet til venstre). Bildet til høyre viser samme redningsskøyte uten våpen flere år tidligere.

Dermed hadde vi bevis for at grensepolitiet hadde overtatt en redningsskøyte levert av Båtservice til den sivile havneorganisasjonen PMO og utstyrt den med våpen. I begge tilfellene benyttet vi satellittbilder til geolokalisering for å verifisere at bildene er fra øya Kish.

Vi har i stor utstrekning benyttet satellittbilder i arbeidet vårt, fortrinnsvis fra **Google Earth Pro**. Dels til geolokalisering for å verifisere at bildene er fra stedet som teksten/bildeteksten omtaler og dels for å verifisere tidspunkt eller tidsrom. I tillegg har vi brukt satellittbilder for å identifisere hvilke havner Haidar-klassen benytter, hvilke verft som bygger og vedlikeholder fartøyene, samt et forsøk på å identifisere antall fartøyer.

En video fra Iransk TV i 2016 viser et fartøy i Haidar-klassen som tilhører Revolusjonsgarden. Vi benyttet satellittbilder for å verifisere at fartøyet er filmet foran bygningene til venstre i høyre bilde. Anlegget er en del av Revolusjonsgardens base i Bandar Abbas.

Google Earth Pro har historiske bilder og måleverktøy. Dermed kunne vi overvåke aktiviteten på skipsverftet til Båtservice på øya Kish og tidfeste når de aktuelle fartøyene dukker opp på militære verft eller havner. Måleverktøyet gjorde at vi kunne måle lengde og bredde for å verifisere at det var korrekt fartøy vi observerte på bildet.

Det er dessverre nesten umulig å se forskjell mellom redningsskøytene som ble levert fra Båtservice til Iran i 2004-2005 og redningsskøytene som ble levert i 2010-2012. Det er de sistnevnte som er bevæpnet og tatt i bruk hos Revolusjonsgarden og grensepolitiet. Lengden og bredden er identisk. En forhøyning bak på styrehuset kan bare avsløres ved svært høyoppløselige satellittbilder.

Satellittbilde fra den sivile havna på øya Kish. To fartøyer i Båtservice-design ligger ved siden av et militært fartøy. Det ytterste fartøyet er sannsynligvis en sivil redningsskøyte,mens mitraljøsen kan skimtes forut på det midterste fartøyet. Dette fartøyet tilhører sannsynligvis grensepolitiet.

Vi benyttet derfor flere kriteria for å sannsynliggjøre hva slags klasse det observerte fartøyet tilhører; 1) dersom miltraljøsen(e) kan skimtes på rød/hvitmalt fartøy tilhører dette grensepolitiet, 2) fartøyer med kamuflasjefarge tilhører grensepolitiet, 3) fartøyer som er grå tilhører Revolusjonsgarden, 4) rød/hvitmalt fartøy som ligger i militære havner tilhører sannsynligvis grensepolitiet, 5) rød/hvitmalt fartøy som ligger i sivile havner sammen med militære fartøy tilhører sannsynligvis grensepolitiet og 6) fartøy som ligger i sivile havner er sannsynligvis ordinære redningsskøyter.

Punkt nummer 6 bekreftes ved de sivile redningsskøytene ser ut til å ha AIS-senderen påslått. Dermed har vi relativt god oversikt i hvilke havner disse befinner seg.

Vi har gransket militære og sivile havner i Persiabukta og det Kaspiske hav. Arbeidet er tidkrevende fordi Iran har en kyst på rundt tre tusen kilometer og vi fant ingen komplett oversikt som viser militære anlegg. Til slutt klarte vi å identifisere flere baser og verft som Revolusjonsgardens Haidar-fartøy benytter, samt tidfeste hendelsene. Vi fant også flere havner som sannsynligvis benyttes av grensepolitiets fartøyer. I noen tilfeller kan det være tvil om fartøyet er en sivil redningsskøyte, men ofte indikerer plasseringen i havneområdet om dette er et sivilt fartøy eller ikke.

Google Lens var et nytt verktøy i fjor, som ble svært viktig i arbeidet vårt. Vi brukte det til 1) oversettelse av tekst i bilder, 2) søk i utsnitt av bilder, 3) bekrefte tidspunkt for når bildet er publisert og 4) finne andre nettsteder som har benyttet bildet.

Eksemplet under er hentet fra en seremoni i 2019 hvor admiral Amir Rastegari, sjef for MIO, overleverte sju fartøyer i Haidar-klassen til grensepolitiet.

Originalbildet som viser propagandatekst under podiet.

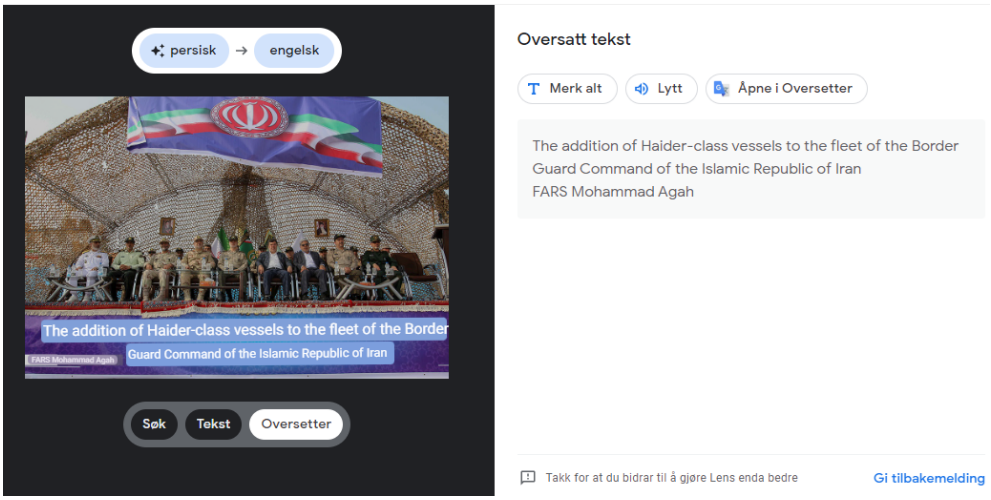

Bildet lastes opp i Google Lens, teksten markeres og deretter oversettes den til engelsk. Teksten forteller at seremonien gjelder overlevering av fartøyer i Haidar-klassen til NAJA. Personer med farsi som morsmål bekreftet at automat-oversettelsen var tilnærmet helt korrekt.

Vi benyttet også Google Lens til å søke etter utsnitt i bilder (søk etter lignende bygninger, landskap eller andre kjennetegn) og deretter bruke geolokalisering med satellittbilder for å verifisere hvor bildet er tatt.

Google Lens ble også benyttet til å bekrefte når bildet er publisert. Dermed kunne vi tidfeste hendelser med stor sannsynlighet og loggføre denne i tidslinjen vår.

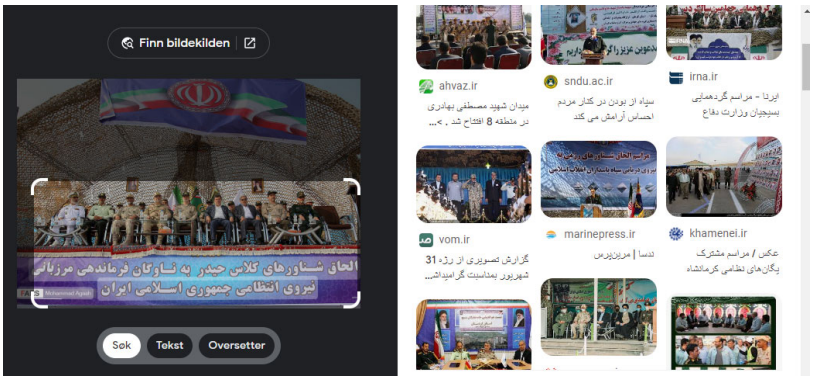

Bildet lastes opp i Google Lens, et utsnitt markeres og deretter finner Google lignende bilder som er benyttet i andre nettsider. Bildet i midten til høyre ledet oss til en annen seremoni hvor Revolusjonsgarden overtok nye fartøyer fra MIO og vi fant deretter nye bilder av et fartøy i Båtservice-design.

Programmet fant også andre nettsteder som hadde benyttet bildet vi undersøkte. Da var det enkelt å finne mer informasjon om hendelsen, nye bilder og videoklipp. Dette ledet oss videre til en rekke seremonier hvor Revolusjonsgarden og grensepolitiet overtar nye fartøyer, myndighetspersoner som viser fram "ny" teknologi, messer hvor iranske bedrifter og organisasjoner promoterer sine produkter, omvisninger på skipsverft og en rekke andre nyttige funn i saken.

Hva er nytt i denne saken?

- Advarselen om at redningsskøytene kunne bli bevæpnet, var kjent. Bildebevis for at dette har skjedd, er nytt gjennom Fædrelandsvennens arbeid. Selv verftsdirektøren ble overrasket.
- Per Sandbergs rolle i saken var ukjent frem til nå. Den gir en ekstra dimensjon til Sandbergs ellers ganske profilerte forhold til Iran.
- Det er flere nye elementer i denne saken om hvordan USA har presset Norge og delt etterretningsinformasjon, som UD har delt videre med bl.a. Sandberg og Michalsen. Dette gir ny kunnskap om hvorfor Norge stoppet eksporten til Iran.
- Det er nytt at Iran skaffer seg kapasitet til å kopiere avansert teknologi fra et norsk verft og flere internasjonalt anerkjente utstyrsprodusenter.
- Marinen til den iranske Revolusjonsgarden og grensepolitiet, begge et viktig redskap for det iranske prestestyret, benytter bevæpnede norskutviklede redningsskøyter.
- Norskutviklede redningsskøyter er benyttet for å kapre utenlandske handelsskip og trakassere og/eller observere marinefartøyer til Norges allierte i Nato.
- Iranske selskap knyttet til forsvarsdepartementet markedsfører norskutviklede redningsskøyter som iranske på internasjonale våpenmesser.
- Det er ukjent frem til nå at nordmennene som bygde opp et verft på Kish har mistet kontrollen over hele verftet.
- Våre undersøkelser av satellittbilder, TV-innslag fra Iran og opplysninger fra direktør Fjellhaugen viser at det fortsatt bygges og trolig vedlikeholdes redningsskøyter på verftet.
- Når denne metoderapporten skrives, kjenner vi ikke til at andre medier har fått en representant for mannskapet fra kaprede Hankuk Chemi i tale.

Konsekvenser

Vi publiserte i romjulen, og nå i starten av januar er det for tidlig å oppsummere konsekvenser fra denne saken. Det er mange aktører, saken er politisk og vi vet det er prosesser som kan ta lang tid.

Så langt har utenriksministeren besvart et skriftlig spørsmål fra stortingsrepresentant Ingvild Wetrhus Thorsvik, med å vise til taushetsplikten.

Bildene vi har funnet av piratkopierte motorer, gir og vannjet, har gjort produsentene oppmerksomme på omfanget, og gir dem mulighet til å forfølge saken internasjonalt og spore opp kopier.